

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกของการบริหารจัดการและการพัฒนาทุนที่ก้าวกระโดดของยุคโลกาภิวัตน์ โดยมี ศาสตร์สมัยใหม่ และเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำอนาคต กระแสทุนที่เป็นปัจจัยการผลิตเพื่อผลประโยชน์ ทางธุรกิจ และการเงินการธนาคาร ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจบนฐานกระแสทุนนิยมได้ครอบคลุม สังคมไทยและพระพุทธศาสนา อีกทั้งสังคมไทยได้รับอิทธิพลแนวความคิดของศาสตร์สมัยใหม่จาก ตะวันตกที่มีวัฒนธรรมในการสะสมทุนทางนามธรรมในด้านการคิดเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อปลด ปลั่งตนเองจากการครอบงำของกลุ่มอิทธิพลอย่างศาสนจักร ดังนั้นการคิดค้นและทดลองจึง เกิดขึ้น การคิดหาเหตุผล (Logic) จนเกิดเป็นแนวทางของปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ (Positivism) อันนำไปสู่การหาข้อสรุปในเชิงประจักษ์นิยม (Empiricism) และปรับรูปออกมาสู่ปฏิบัตินิยม (Pragmatism)^๑ ทำให้การคิดเชิงระบบของสังคมได้เข้ามามีผลกระทบต่อศาสนาอย่างยากที่จะ หลีกเลี่ยงได้ สังคมสมัยยุคปัจจุบันมีความสัมพันธ์อยู่กับทรัพย์สินทั้งส่วนที่เป็นปัจจัยยังชีพ และ ปัจจัยการดำรงอยู่ของสถาบันและองค์กรสงฆ์ ทั้งส่วนรวมและปัจเจก ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ ในทรัพย์สิน^๒ ที่เป็นศาสนสมบัติวัดในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญที่น่าสนใจ

เนื่องจากโลกสมัยนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสารแล้ว สังคมปัจจุบันเลือกที่จะตั้งคำถามต่อ ศาสนามากกว่าที่จะตั้งหน้าศรัทธาเพียงอย่างเดียว ทั้งต่อหลักคำสอน และวิถีชีวิตพรหมจรรย์ หรือ ต่อการดำเนินกิจกรรมขององค์กรทางศาสนา แม้สถาบันสงฆ์จะเป็นสถาบันหลักของประเทศไทย มาอย่างยาวนานก็ตาม แต่ในปัจจุบันได้ถูกมองว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้าน จนทำให้เป็นเหตุ ลดทอนคุณค่าเดิมที่เป็นมา ไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ไม่นิรมย์ อีกทั้งการจะเข้าวัด

^๑ บุญทัน ดอกไธสง, *การจัดการทุนมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ตะวัน, ๒๕๕๑), หน้า ๕๒.

^๒ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ หมวดที่ ๓ ว่าด้วยวัด มาตรา ๕, ๖, ๗, ๘, และ ๙ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หมวด ๕ เรื่องวัด มาตรา ๓๑, ๓๒, ๓๓, ๓๔ และ ๓๕ และหมวด ๖ เรื่องศาสนสมบัติ มาตรา ๔๐ และ ๔๑ และกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๗), กฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑).

สักครั้งก็ด้วยเหตุผลในเชิงผลประโยชน์ที่ค่อนข้างมั่งคั่ง และต้องเสียเงินทองเพื่อเป็นรายได้ของวัด การได้มาซึ่งทรัพย์สิน และศาสนสมบัติของวัดและศาสนสมบัติกลางของพระพุทธศาสนา ตลอดจนวัดได้กลายเป็นแหล่งสะสมทุนโดยจะเป็นเงินบริจาค ผลประโยชน์จากศาสนสมบัติของวัดเช่นที่ดิน ที่ธรณีสงฆ์ เป็นต้น ซึ่งได้มีการเรียกร้องให้คณะสงฆ์ไทยออกมาให้คำตอบต่อการตั้งคำถามของ สังคมถึงความเหมาะสมและโปร่งใส^๐ ดังจะเห็นว่าเมื่อสังคมมีแนวคิดที่ต้องการให้มีการตรวจสอบ และตั้งข้อสงสัยต่อองค์กรสงฆ์ในด้านทรัพย์สินซึ่งจะด้วยทัศนคติเช่นใดก็ตาม ถ้าองค์กรสงฆ์เอง ได้พิจารณาและสร้างองค์ความรู้ให้สังคมได้เข้าถึงและให้คำตอบอย่างโปร่งใสได้ก็เป็นที่หวังได้ว่า ปัญหาต่างๆ ย่อม จะลดลง และ มีช่องทาง ที่จะทำให้สังคมรับรู้เรื่องราวของสถาบันหลักคือ พระพุทธศาสนาได้อย่างเข้าใจ และแปรเปลี่ยนจากความคลางแคลงใจกลายเป็นความเชื่อมั่น และ ศรัทธามั่นคงต่อพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งขององค์กรสงฆ์โดยรวมก็คือความรู้ความเข้าใจในด้านการ บริหารจัดการที่ยังไม่ได้ปรับระบบบริหารให้สอดคล้องกับยุคสมัย^๑ อีกทั้งการเข้าใจอย่างทั่วถึงและ ตรงกัน ถึงแม้วัดและองค์กรสงฆ์จะมี ศาสนสมบัติที่อยู่ในรูปของทุนที่เป็น ทรัพย์สินมากมายที่ สะสมมาตั้งแต่ยุคดั้งเดิม ในฐานะผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตที่สำคัญ อันได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ซึ่ง สร้างให้วัดกลายเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจที่มั่นคงอย่างยิ่งในสังคมไทย^๒ วัดหลายวัดมีความร่ำรวย และมีพระสงฆ์หลายรูปที่มีฐานะทางการเงินเทียบเท่ากับมหาเศรษฐี อาจกล่าวได้ว่าหากรวม ทรัพย์สินทั้งหมดของวัดและพระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรเข้าด้วยกันแล้ว ฐานะทางการเงินของสถาบัน สงฆ์นับได้ว่าไม่ด้อยไปกว่า สถาบันทางการเงินอย่างธนาคารพาณิชย์เลย แต่ความเป็นสถาบัน ทางเศรษฐกิจที่ยิ่งใหญ่ ไม่ได้นำแต่สิ่งที่ดีมีคุณค่ามาสู่สถาบันสงฆ์เท่านั้น หากยังนำมาซึ่งปัญหา อันเกี่ยวเนื่องด้วย กฎหมายการจัดการอสังหาริมทรัพย์^{*} และ การจัด การ ทรัพย์สินของ

^๐ สมเกียรติ มีธรรม, พุทธทัศน์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงตะวัน, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘ – ๔๐.

^๑ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙). หน้า ๑๕.

^๒ อุทิศ จินนพนธ์สกุล, วิวัฒนาการเศรษฐกิจวัดไทย, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๑.

^{*} จิรศักดิ์ โพธิ์ขำ, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการอสังหาริมทรัพย์ของวัด ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๔-๙.

พระพุทธศาสนา ทั้งศาสนสมบัติกลางและศาสนสมบัติของวัด รวมตลอดถึงทรัพย์สินส่วนตัวของพระสงฆ์^๑ ซึ่งทรัพย์สินบางอย่างเช่นที่ดินของวัดและที่ธรณีสงฆ์จะจัดเป็นทรัพย์สินนอกพาณิชย์^๒ ก็ตาม ถ้าผู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน ของวัดไม่มีองค์ความรู้ หรือขาดการเอาใจใส่ ที่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงของ สังคม โดยไม่ได้จัดการตามเกณฑ์มาตรฐานในการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่องทั้งใน ด้านการศึกษา และการสาธารณสงเคราะห์เป็นต้น โดยจัดให้มีการ วางแผนบริหารจัดการ ศาสนสมบัติให้ดี เช่นมีการใช้ประโยชน์ที่เกิดจากศาสนสมบัติในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาท, มีการพัฒนานโยบายและเสริมสร้างศักยภาพระบบบริหารจัดการศาสนสมบัติ^๓ โดยเฉพาะ ระบบบัญชี การเงิน ที่มีการสรุปและเสนอแนวทางการปรับปรุงระบบการเงินสงฆ์^๔ ให้เอื้อประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา และสังคมไทย ตรวจสอบได้เป็นต้น ดังนั้นการจัดการ ทรัพย์สิน และศาสนสมบัติ จึงกลายเป็นประเด็นทำให้สังคมมีเหตุผลเพียงพอที่จะสงสัย และกล้าที่จะตั้งคำถาม ปัญหา ดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการทัศน์ของสังคม และแนวความคิดกระแสการ บริหารจัดการ ยุคใหม่ที่เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ เช่นการใช้หลักธรรมาภิบาล (เป็นเครื่องมือ) การผลิตสินค้าและบริการที่ปลอดภัยและเป็นมิตรต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม การคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน แรงงาน การมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ของชุมชน รวมถึงการเท่าเทียมกันในสังคม อีกทั้งหลักการดังกล่าว(ธรรมาภิบาล) ยังประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญคือ การบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ การตรวจสอบได้ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อสังคม และการมีกรอบกฎหมายสำหรับการพัฒนา^๕ ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ได้กำหนดถึงประเทศไทยในมุมมองว่า ได้มีการจัดทำแผนพัฒนามาตั้งแต่ฉบับแรกเมื่อปี ๒๕๐๔ จนถึงฉบับที่ ๑๐ ได้มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สถานการณ์และเงื่อนไขและบริบทการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศซึ่งมองว่าการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามาก

^๑ วไลวัลย์ เวชุนุเคราะห์, “ระบบการเงินสงฆ์”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๔ – ๕.

^๒ จารุรัตน์ บัณเณ, กฎหมายพระสงฆ์ คำพิพากษาฎีกา ที่ดิน มรดก หนังสือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๘๐.

^๓ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.onab.go.th/e-Books/ManualWad.pdf> [๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖].

^๔ วไลวัลย์ เวชุนุเคราะห์, “ระบบการเงินสงฆ์”, หน้า (๓).

^๕ พระมหาสุทิตย์ อาภากร, “CSR : บทบาทและความสัมพันธ์กับองค์กรพระพุทธศาสนา ” ใน รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา เรื่องพระพุทธศาสนากับจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐ – ๓๑.

อยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการวางแผนจาก “การยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มาเป็น “การพัฒนาแบบองค์รวม” ตามแนวพระราชดำรัส “เศรษฐกิจพอเพียง และเริ่มให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา ในช่วงเวลาของการจัดทำแผนพัฒนา ฉบับที่ ๑๑ ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทุกชั้นตอน * ดังนั้น ถึงแม้ว่าสังคมไทยปัจจุบันมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร อย่างมากมายรวดเร็ว ถ้าการรับรู้ข้อมูลข่าวสารนั้นไม่ค่อยตรงกัน และไม่รอบด้าน ซึ่งสามารถจะไปกำหนดกรอบแนวความคิดของคนให้ดึงลึกลงไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันจะนำมาซึ่งความเห็นไม่ตรงกัน นำไปสู่ความ วิกฤตและ ชัดแย้ง โดยไม่เว้นแม้แต่ทางด้านศาสนาโดยมองว่ามีวิกฤตของพระพุทธศาสนาถึง ๒ ประการคือ^{๐๐} วิกฤตด้านหลักธรรม วิกฤตด้านการปกครองคณะสงฆ์

ปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่ทำลายสังคมไทยและพระพุทธศาสนาในอนาคตก็คือเรื่องของทรัพยากรต่าง ๆ ที่สังคมยุคใหม่ได้ปรับเปลี่ยนทัศนะว่า สิ่งเหล่านี้เป็น “ทุน” เช่นเรื่องทุน ทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และเรื่องทุนทางจริยธรรม ซึ่งกลายเป็นเรื่องของผลประโยชน์ โดยในปัจจุบันเป็นยุคของสังคมทุนนิยม และสังคมบริโภคนิยม สถานการณ์ดังกล่าวไม่อาจจะยกเว้นวัดวาอาราม รวมทั้งเข้าไปแทรกอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะพระภิกษุ – สามเณร ย่อมจะต้องเผชิญกับปัญหาการจัดการดูแลทรัพย์สิน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนพำนักอาศัย^{๐๐} อีกทั้งปัจจุบัน ประชากรของประเทศเพิ่มมาตลอดเวลา แต่ทรัพยากรที่มีอยู่ก็ค่อยลงเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องน้ำ อากาศ พลังงานต่าง ๆ ตลอดถึงทรัพย์สินที่เป็นสังฆาริมทรัพย์ และอสังฆาริมทรัพย์ เป็นต้นว่าที่ดิน ซึ่งถูกมองว่ายังขาดการจัดการให้เกิดการใช้ประโยชน์ จากทุนที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เช่นเรื่องการจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนา การสร้างห้างสรรพสินค้า การเปิดการค้าการลงทุนในภาคอสังฆาริมทรัพย์ ตลอดถึงการเข้ามาลงทุนในภาคการเกษตรของทุนทางตะวันตกกลางเพื่อส่งผลผลิตกลับไปบริโภคใน

* ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑, หน้า คำนำ.

^{๐๐} นิธิ เอียวศรีวงศ์, การปฏิรูปพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑ – ๗.

^{๐๐} กนก แสนประเสริฐ และคณะ, “การจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด”, รายงานวิจัยสัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการสำหรับนักบริหาร, **หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕).

กลุ่มประชาคมของตนเอง ทั้งเรื่องอาหาร เช่น ข้าวเป็นต้น และผลผลิตที่เป็นสารตั้งต้นในการผลิต ยารักษาโรค

ผลกระทบที่จะติดตามมาในอนาคตย่อมมีอย่างแน่นอน แม้แต่ทุนคือทรัพย์สินที่เป็น ส่วนศาสนสมบัติ ของวัดที่รับบริจาคจากประชาชนที่อุทิศให้เพื่อประโยชน์สำหรับกิจการพระ ศาสนา^{๐๐} แม้องค์กรสงฆ์และวัดจะถูกองค์กรภาครัฐและสังคมมองว่ามีทรัพย์สินมากมาย ทั้งที่ดิน ที่ตั้งวัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ดินที่เป็นศาสนสมบัติกลาง ตลอดถึงที่กัลปนาผล * ซึ่งมีความเป็นมา อย่างยาวนานตั้งแต่แรกตั้งอาณาจักรไทย ^{๐๐} อีกทั้งระบบการได้มา การแสวงหาจากความศรัทธา ของประชาชน การจัดเก็บในรูปแบบต่างๆ เช่นเงินในมูลนิธิ และเงินบัญชีธนาคารนั้นถ้ารวมกันแล้ว มีมูลค่าระดับขั้นสถาบันการเงินใหญ่ของประเทศทีเดียว จึงทำให้เกิดแนวทางการปฎิรูปการบริหาร จัดการทรัพย์สินของประเทศไทย ซึ่งมีผลกระทบต่อ ศาสนสมบัติ ของวัดในพุทธศาสนา เช่นกรณี ของร่างพระราชบัญญัติการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ ซึ่งเป็นกรณีของการจัดที่ดินตามแบบอย่าง ตะวันตกด้วยเห็นว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตเศรษฐกิจ ^{๐*} และปัจจุบันพัฒนามาจนเกิด กระแส การจัดการในรูปของธนาคารพระพุทธศาสนา โดยได้เกิด ร่างพระราชบัญญัติธนาคาร พระพุทธศาสนาซึ่งกำลังดำเนินการกันอยู่ ซึ่งในเรื่องนี้ถ้าวัดไม่มีองค์ความรู้ ในการบริหารจัดการ ทุนที่เป็นศาสนสมบัติของวัด ที่เพียงพอ และรู้ไม่เท่าทัน หรือรู้ไม่ตรงกันก็จะเป็นเหตุให้เกิดความ ขัดแย้ง เช่นเมื่อมีการร่างพระราชบัญญัติการจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่ที่มีผลกระทบต่อ ศาสน สมบัติของวัดจะต้องมีการขอให้ตัดคำและหรือข้อความที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน และศาสนสมบัติ ของ พระพุทธศาสนาออกไปหลายมาตรา ซึ่งถ้าหากไม่มีการท้วงติง และดำเนินการให้ทันท่วงที สิ่งที่จะ เกิดตามมาก็ย่อมมีผลต่อเนื่องและยาวนาน ยิ่งถ้าเป็นความไม่หวังดีขององค์กรอื่น หรือศาสนิกใน

^{๐๐} ทัศนาศักดิ์ดวง, “การคุ้มครองพระพุทธศาสนาของรัฐตามรัฐธรรมนูญ ในการกำกับและควบคุม การใช้ที่ธรณีสงฆ์”, **วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

* **กัลปนา** (อ่านว่า กัน-ละ-ปะ-นา) แปลว่า เจาะจงให้ ใช้ในความหมาย ๒ อย่าง คือ ๑. หมายถึงส่วนบุญที่ผู้ทำบุญอุทิศไปให้ผู้ตาย เรียกว่าอุทิศกัลปนาไปให้ ๒. หมายถึงที่ดินที่เจ้าของถวายเฉพาะ ผลประโยชน์ที่เกิดจากที่ดิน นั้นให้แก่วัด กรรมสิทธิ์ที่ดินยังเป็นของเจ้าของ เรียกชื่อเต็มว่า “ที่กัลปนา”.

^{๐๐} ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง, “การกัลปนาในจารึกสุโขทัย อโยธยา และธนบุรี-รัตนโกสินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาการจารึกภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^{๐*} รศ. จุฬารัตน์ บางยี่ขัน รศ.สนธิ์ บางยี่ขัน, **การเมืองและการจัดที่ดิน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐), หน้า ๗.

ศาสนาอื่นก็ยิ่งน่ากลัว อีกทั้งการบริหารจัดการศาสนสมบัติก็ประสบปัญหาในการดำเนินการหลายประการเช่น ปัญหาอันเกิดมาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, ปัญหาเกี่ยวเนื่องด้วยตัวบทกฎหมายอื่น ๆ และปัญหาอันเนื่องจากการหลีกการของพุทธศาสนาวัฒนธรรมประเพณีของไทย^{๐๐} ปัจจุบันถึงแม้จะมีการพยายามผลักดันให้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยบรรจุคำว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ” ตลอดถึง รัฐบาลมีแนวนโยบายจะทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก^{*} และส่งเสริมการพัฒนาระบบบริหารงานด้านศาสนา และบุคลากรทางศาสนาให้มีประสิทธิภาพ^{๐๑} อีกทั้งได้มีการผลักดันการจัดการ ศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาในตามรูปของธนาคารพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ก่อให้เกิดแนวคิดที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย^{๐๒} แม้วัดจะมีจำนวนมากมาย ประชากรที่นับถือพุทธศาสนาก็มีมาก และทรัพย์สินของ วัดในพุทธศาสนาก็มีมาก แต่การบริหารจัดการของ วัด องค์การสงฆ์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรมีรูปแบบเช่นไรที่จะตอบสนองต่อการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและเกื้อกูลแก่พระธรรมวินัย

ดังนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นปัญหาในการวิจัย ถึงคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นว่า มีการจัดการทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติอย่างไร อีกทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่เป็นผลกระทบต่อศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาโดยเฉพาะแนวทางการจัดการทรัพย์สินยุคใหม่ ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดให้เกิดความโปร่งใส เป็นที่ยอมรับ และเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร และองค์กรทางศาสนาอย่างยั่งยืนสืบไป

๑.๒ วัดอุปสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนว ความคิดเรื่องการจัดการศาสนสมบัติของวัดและแนวทางการจัดการในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

^{๐๐} จิรศักดิ์ โพธิ์ชา, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการอสังหาริมทรัพย์ของวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”, *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๓-๙.

^{*} วิสัยทัศน์ ๒๐๒๐ ของพรรคเพื่อไทย ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาว่า “จะพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก”.

^{๐๑} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *คู่มือการติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมที่เป็นมาตรฐานสำหรับวัด*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓.

^{๐๒} ประคอง เดกฉัตร . *เราคิดอะไร ธนาคารพระพุทธศาสนา* . [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.thaitopic.com> [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๔].

๑.๒.๒ เพื่อศึกษา ปัญหาในการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทยในบริบท พ.ร.บ.คณะสงฆ์, กฎ, ระเบียบ, คำสั่ง, มติมหาเถรสมาคม

๑.๒.๓ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพในขอบเขตของการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารทางกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน และ แนวความคิดด้านการบริหารจัดการที่นิยมใช้กันวงการบริหารจัดการด้านธุรกิจ คือการบริหารเชิงกลยุทธ์ SWOT Anlysis, ทฤษฎีองค์การ Organization Theory ตลอดจนการจัดการเชิงพุทธและธรรมาภิบาลแนวพุทธ ทั้งนี้เพื่อเป็นการศึกษาแนวการบริหารจัดการศาสนสมบัติที่มีอยู่เดิมทางพุทธศาสนา และค้นหาปัญหาและอุปสรรค เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาโดยการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัด ที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น อย่างเป็นระบบ มีมาตรฐาน เพื่อเกื้อกูลแก่วัดภายใต้กรอบของพระธรรมวินัย

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ พระพุทธศาสนาทั้งในพระไตรปิฎก และคัมภีร์ศาสนา และในระบบองค์กรทางศาสนา มีมุมมองในด้านการจัดการทรัพย์สิน อย่างไร

๑.๔.๒ อะไรคือปัญหาและอุปสรรค ที่มีผลกระทบต่อการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทยเถรวาทในประเทศไทย

๑.๔.๓ การพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติวัดควรเป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

๑.๕.๑ การพัฒนา ในงานวิจัยนี้ คือ การบริหารจัดการศาสนสมบัติ ของวัด ที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น อย่างเป็นระบบ มีมาตรฐาน เพื่อเกื้อกูลแก่วัด ภายใต้กรอบของพระธรรมวินัย

๑.๕.๒ ประสิทธิภาพ ในงานวิจัยนี้ คือ การจัดการ อย่างมีกลยุทธ์ โดยจัดโครงสร้างขององค์กร อย่างเป็นระบบ มีรูปแบบเฉพาะทางที่ทันสมัย ด้วยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะสูง และมีค่านิยมร่วมกัน

๑.๕.๓ ศาสนสมบัติวัด ในงานวิจัยนี้หมายถึงทรัพย์สินของวัดซึ่งในปัจจุบันงานศาสนสมบัติได้ย้ายจากกรมการศาสนามาอยู่ในความดูแลของสำนักงานศาสนาสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมีกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) เป็นตัวกำหนด

๑.๕.๔ คณะสงฆ์ไทย ในที่นี้หมายถึงคณะสงฆ์ไทย เฉพาะมหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย

๑.๕.๕ ทรัพย์สิน หมายถึง ทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติ ตามมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีทั้งทรัพย์สินที่เป็นสังฆารัมภ์ทรัพย์ เช่น เงิน ทอง พระพุทธรูป และวัตถุโบราณ เป็นต้น ส่วน อสังหาริมทรัพย์ เช่นที่ดินของวัด ที่ธรณีสงฆ์ โบสถ์ วิหาร และศาลาการเปรียญ เป็นต้น

๑.๕.๖ การจัดการเชิงพุทธ หมายถึง การใช้หลักอริยสัจสี่มาเป็นแม่บทในการกำหนดปัญหา และแก้ไขปัญหา โดยผู้บริหารตามหลักที่ปรากฏในพุทธปิปปณิกสูตร โดยมีพระธรรมวินัยเป็นบรรทัดฐานในการตรวจสอบ

๑.๕.๗ วัฒนธรรมองค์กร ในที่นี้หมายถึง วัฒนธรรมแบบพุทธ ซึ่งมี การอยู่ร่วมกันโดยการเคารพในอาวูโส ใช้หลักเหตุและผลด้วยความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันซึ่งกันและกันอย่างสามัคคี สมานฉันท์ เพื่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลร่วมกันทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และ พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติมหาเถรสมาคม และเอกสารการบริหารจัดการทางการคณะสงฆ์ ตลอดจน ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการ วัฒนธรรมองค์กร และข้อมูลเชิงประจักษ์ ในด้านการดำเนินงาน, นโยบาย, การพัฒนา, กฎหมาย ตลอดจน กระแสเรียกร้องจากชาวพุทธที่ต้องการให้เกิดความโปร่งใส เป็นธรรม ต่อองค์กรสงฆ์ และการพัฒนาไปในแนวทางจะอยู่ร่วมกันได้ทั้งของ เอกชน ชุมชน วัด องค์กรภาครัฐ และองค์กรทางศาสนาทั้งพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ๆ โดยเฉพาะเมื่อโลกและสังคมได้มีแนวโน้มที่ปรับเปลี่ยนตนเอง ทั้งกระบวนการคิด การพัฒนา และการแสวงหาประโยชน์จากทรัพย์สิน ทรัพย์สิน บุคลากร เป็นต้น ฉะนั้น ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทยนี้ ผู้วิจัยจึงได้วางขั้นตอนไว้ ๓ ขั้นตอน คือ

ประเด็นตามวัตถุประสงค์	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล	ประเด็น/หัวข้อที่ค้นคว้า	ผลที่ได้รับ
๑. เพื่อศึกษาแนวความคิดเรื่อง การจัดการศาสนสมบัติของวัด และแนวทางการจัดการในคัมภีร์ ทางพระพุทธศาสนา	๑. พระไตรปิฎก ๒. อรรถกถา, ฎีกา ปกรณ์	แบบบันทึกข้อมูลสรุป	- ความเป็นมา ศาสนสมบัติในพระพุทธศาสนา - พระบาทแห่งทรัพย์สินของสงฆ์ - แนวทางการจัดการทรัพย์สินในคัมภีร์ - การวิเคราะห์ตามพระธรรมวินัย	สรุปผล หลักการเรื่อง ทรัพย์สินที่ปรากฏใน คัมภีร์
๒. เพื่อศึกษาปัญหาในการ จัดการศาสนสมบัติวัดของคณะ สงฆ์ไทยในบริบท พ.ร.บ. คณะ สงฆ์, กฎ, ระเบียบ, คำสั่ง, มติ มหาเถรสมาคม	๑. พ.ร.บ. สงฆ์ ๒. กฎ, ระเบียบ, คำสั่ง, มติมหาเถร สมาคม	แบบบันทึกสรุป	- พระราชบัญญัติของคณะสงฆ์, กฎ, ระเบียบ, คำสั่ง, มติมหาเถรสมาคม - ผู้ที่เกี่ยวข้อง - แนวทางและข้อปฏิบัติในการบริหาร จัดการ	สรุปผล การบริหารจัดการศาสน สมบัติเกี่ยวกับกฎหมาย
๓. เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการ จัดการศาสนสมบัติวัดของคณะ สงฆ์ไทย	จากผลการ วิเคราะห์ SWOT และการวิเคราะห์ สถิติ	- แบบวิเคราะห์ SWOT - สทนนา (Focus Group) - การสัมภาษณ์	- ผลการวิเคราะห์ SWOT - กลยุทธ์การพัฒนา	การพัฒนาประสิทธิภาพ การจัดการศาสนสมบัติ วัดของคณะสงฆ์ไทย

ตารางที่ ๑.๑ แสดงการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์

จากตารางสามารถแสดงรายละเอียดในขั้นตอนการดำเนินงานตามลำดับดังนี้

๑.๖.๑ ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการจัดการศาสนสมบัติวัดในคัมภีร์ทาง

พระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาลำเนาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก และอรรถกถา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรู้จักทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในมิติเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งจะทำให้ได้ความเข้าใจหลักการ และเจตนารมณ์ของเรื่องทรัพย์สินที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้มีได้มากน้อยเพียงใด และทรงจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไร ซึ่งทรัพย์สินเหล่านั้นมิได้ทรงบัญญัติเรียกว่า “ศาสนสมบัติ” อันเป็นของพระพุทธศาสนา วิธีการศึกษา ใช้การอ่านเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเครื่องมือแบบเก็บรวบรวมข้อมูล ผลที่จะได้รับคือ หลักการเรื่องทรัพย์สินที่ปรากฏในคัมภีร์

๑.๖.๒ ศึกษาวิเคราะห์ปัญหา ในการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทยในบริบท

พ.ร.บ.คณะสงฆ์, กฎ, ระเบียบ, คำสั่ง, มติมหาเถรสมาคม โดยการศึกษาสำรวจจากเอกสารหลักฐานทางด้านกฎระเบียบต่างๆ ด้านการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัด และที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติมหาเถรสมาคม ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้ทราบปัญหาในการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัดอย่างรอบด้าน และใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์ในบทต่อไป มีวิธีการศึกษาใช้การอ่านสรุป โดยเครื่องมือแบบบันทึกสรุป

๑.๖. ๓ ศึกษา เรื่องศาสนสมบัติในภาคสนาม วิธีการศึกษา ใช้การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม พร้อมการระดม ความคิดเห็น หรือประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบการวิเคราะห์ SWOT และการจดบันทึก บันทึกเสียง สังเกต และถ่ายภาพ ซึ่งผลที่จะได้รับคือ สภาพจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ใช้การออกแบบสอบถาม และจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านศาสนสมบัติและงานวิจัยนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติ และเชื่อมโยง สัมพันธ์กับทฤษฎี เพื่อการจัดการศาสนสมบัติวัด คือ SWOT Analysis ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เน้นด้านการกระบวนการจัดการ โดยให้ความสำคัญด้านการสำรวจสถานการณ์ ทิศทาง และสภาพแวดล้อมด้าน จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหา

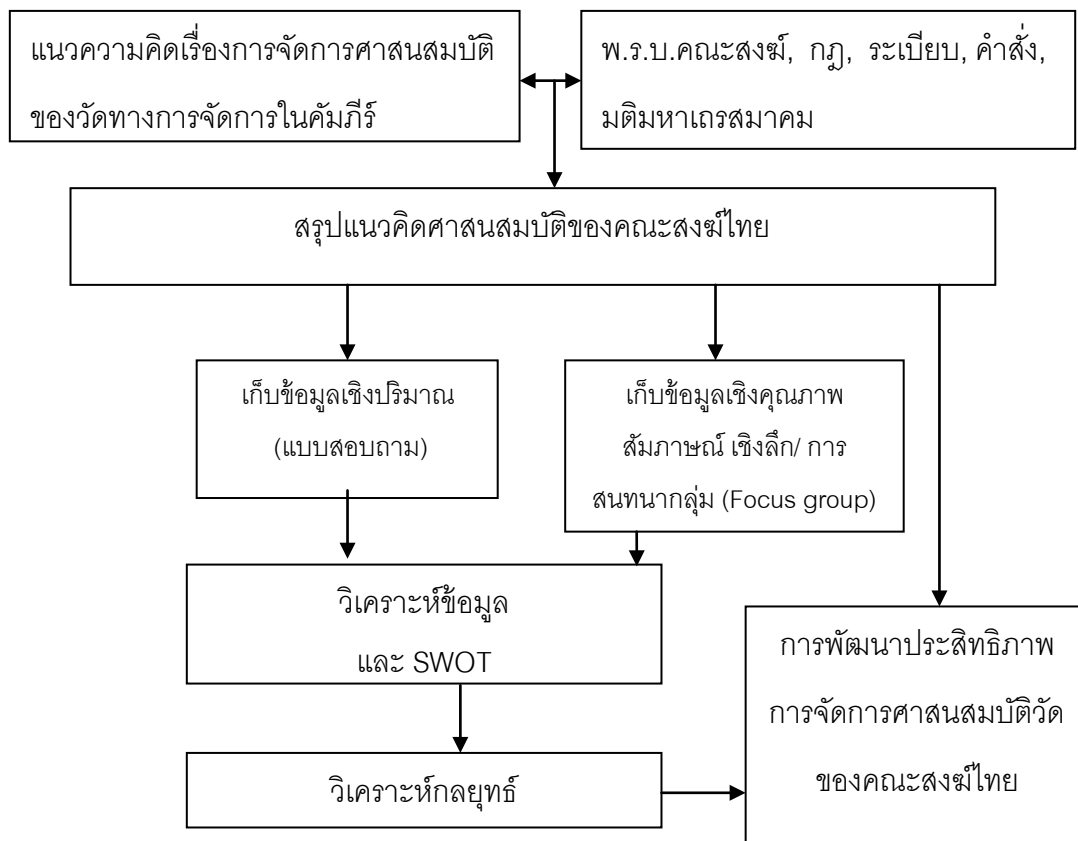
อุปสรรค ขององค์กร ซึ่งในงานวิจัยนี้เป็นการบริหารจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา และ Organization Theory การจัดการองค์กร ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เน้นด้านแผนงานการจัดโครงสร้างองค์กร และการทำงานของบุคลากร ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมองค์กร สภาพแวดล้อมของสังคมสงฆ์ ระบบสารสนเทศและการบัญชี เพื่อการควบคุมตรวจสอบให้มีมาตรฐาน และ Buddhist Management การจัดการเชิงพุทธ จัดเป็นทฤษฎีที่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย โดยเน้นด้านการจัดการตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อบูรณาการกับ การจัดการกิจกรรมของวัด ซึ่งจะทำให้มีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ ภายใต้กรอบของพระธรรมวินัย เพื่อเป็นการป้องกันการความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ศาสนสมบัติวัด พร้อมทั้งตัวเจ้าอาวาสและวัดเอง ซึ่งจะทำให้กระทบถึงศรัทธาของชุมชนและการอุปถัมภ์บำรุงวัด

๑.๖. ๔. ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวิเคราะห์ SWOT ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม ๖๕ ราย และทำการวิเคราะห์ผลด้วยสถิติพรรณนาซึ่งผลที่จะได้รับคือ สภาพจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ของวัด เพื่อนำสู่การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนา

๑.๖.๕. ศึกษากลยุทธ์จากข้อมูลสรุปการวิเคราะห์ SWOT โดยใช้ (TOWS Matrix) และ นำผลการวิเคราะห์มาสู่การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย

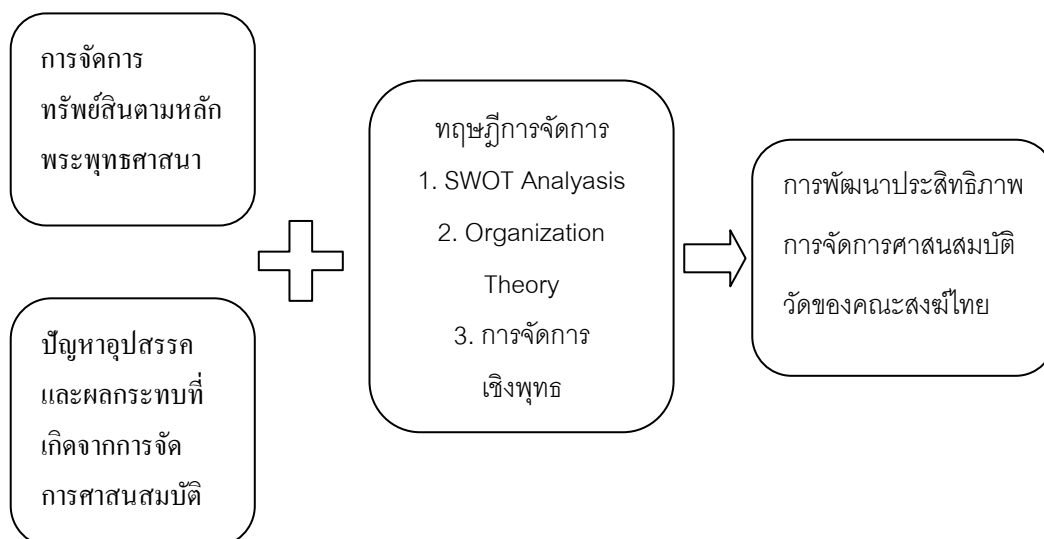
ในงานวิจัยนี้ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการศาสนสมบัติวัดก็คือ องค์กรวัด และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัดอันได้แก่ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกร และผู้จัดประโยชน์วัดที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โดยผู้วิจัยได้ นำเสนอแนวทาง และรูปแบบในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัด โดยมุ่งการพัฒนาเพื่อบูรณาการมาตรฐานการพัฒนาวัด ซึ่งเป็นองค์กรย่อยพื้นฐานของคณะสงฆ์ไทย อันเป็นการส่งเสริมให้วัดเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองสู่คุณภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพ

แผนภูมิ ๑.๒ กระบวนการในการดำเนินงาน

๑.๗ กรอบในการวิจัย

จากประเด็นคำถามของการวิจัยดังกล่าว สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการวิจัยดังนี้

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีคือ SWOT Analysis, Organization Theory และการจัดการเชิงพุทธ เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ โดยกำหนดเป็นกรอบแนวคิดทฤษฎี ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats โดย Strengths คือ จุดแข็ง Weaknesses คือ จุดอ่อน Opportunities คือ โอกาส Threats คือ อุปสรรค ซึ่งทั้งหมดนั้น จุดหลักในการนำพาองค์กร ไปสู่การทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ : การดำเนินงาน ส่วน กรอบการวิเคราะห์นั้น โดยหลักก็ต้องกำหนดเรื่อง หัวข้อ หรือ ประเด็น (Area) เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง เพราะว่า การกำหนดประเด็นทำให้การวิเคราะห์ และประเมินจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคได้ถูกต้อง โดยเฉพาะการกำหนดประเด็นหลัก (key area) ได้ถูกต้องนั้น จะทำให้การวิเคราะห์ถูกต้อง มากยิ่งขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะและธรรมชาติขององค์กรนั้น และปัญหาในการทำกระบวนการวิเคราะห์ SWOT นั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ

๑. ต้องกำหนดก่อนว่า องค์กรต้องการที่จะทำอะไร
๒. การวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคต้องกระทำในช่วงเวลาขณะนั้น
๓. องค์กรต้องกำหนดปัจจัยหลัก (key success factors) ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานให้ถูกต้อง
๔. องค์กรต้องประเมินความสามารถของตนให้ถูกต้อง

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์ SWOT ยังจัดเป็นการวางแผนในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ Strategic Management และใช้เป็นเครื่องมือที่ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนชนบท องค์กรธุรกิจขนาดเล็ก ^{ON} และเป็นการตรวจสอบงาน ปรับปรุง รูปแบบการทำงานทั้งองค์กร และรูปแบบในการใช้ชีวิตได้ ซึ่งในงานวิจัยนี้เป็นการบริหารจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา ก็ต้องสัมพันธ์กับปัจจัยหลายด้านขององค์กรเอง และปัจจัยคือสังคมไทยที่มีวัฒนธรรม และทิศทางในการพัฒนาไปในแนวทางทุนนิยมแบบเข้มข้นที่เรียกว่ายุคใหม่

^{ON} นันทิยา หุตานวัตร, **คิดกลยุทธ์ ด้วย SWOT**, พิมพ์ครั้งที่ ๗ , (ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ ๒), (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๑), หน้า ๔๗.

๑.๗.๒ ทฤษฎีองค์การ Organization Theory เป็นหลักการคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำงานที่สืบทอดกันมาจนเป็นเอกลักษณ์ขององค์กรนั้น บางที่เรียกว่า วัฒนธรรมองค์การ (Organizational Culture) หมายถึง แบบแผนความคิด ความรู้สึก ที่สมาชิกได้รับการกำหนดร่วมกันภายในองค์การ เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้สมาชิกประพฤติและมีการสืบทอดไปสู่สมาชิกใหม่ของ องค์การ ซึ่งมีผลให้สมาชิกขององค์การหนึ่ง มีความแตกต่างไปจากสมาชิกของอีกองค์การหนึ่ง

องค์การมีลักษณะเป็นหน่วยงานสังคมอยู่ในสภาพแวดล้อม ที่ไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงทางสภาวะเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและคู่แข่งตลอดเวลา องค์การจึงต้องสร้างระเบียบ แบบแผนให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติร่วมกันเพื่อเอาชนะความไม่แน่นอนต่าง ๆ เหล่านี้ และอิทธิพลของวัฒนธรรม มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์การหลายประการด้วยกัน คือ ช่วยให้เกิดความร่วมมือระหว่างสมาชิกในองค์การ เกิดการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ การควบคุมการปฏิบัติงานเป็นไปตามที่แผนงานที่วางไว้ ลดปัญหาความไม่เข้าใจ ในการสื่อสาร สมาชิกในองค์การรู้สึกผูกพันต่อองค์การ มีการรับรู้ต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ตรงกัน ตลอดจนช่วยให้เกิด การใช้เหตุผลในการแสดงพฤติกรรม

นอกจากนี้วัฒนธรรมยังมีผลต่อความสำเร็จ และประสิทธิภาพขององค์การ ซึ่งในปัจจุบันได้จัดวัฒนธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินที่นิยมเรียกว่าทุน เช่นทุนทางวัฒนธรรม โดยจะถูกแปรรูปมาสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของชาติและเชื่อมโยงไปมีผลโดยอ้อมต่อการท่องเที่ยว ที่ทำลายได้มหาศาลได้กับสังคมไทย

๑.๗.๓ ทฤษฎีการจัดการเชิงพุทธ การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสนานั้นมีความเป็นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ และมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์กร ที่เรียกว่า “สังฆะ” การบริหารจัดการบุคลากร และ รวมถึงการบริหารจัดการด้านแผนและนโยบาย ในโลกของทุนนิยมสมัยใหม่ในปัจจุบัน การบริหารจัดการต่าง หันกลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่า ยังเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพหรือไม่ ซึ่งจะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ ยังขาดอะไรบางอย่างที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและ มีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร โดยมีการค้นคว้าแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาอธิบายและประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการทางธุรกิจอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะการใช้อธิบายด้วยรูปแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคข้อมูลข่าวสาร และความเป็นโลกไร้พรมแดน

ในที่นี้ขอยกหลักการของพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการบูรณาการกับศาสตร์การบริหารสมัยใหม่ แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดโลกทัศน์ และมุมมองของคำว่า “ศาสนา” มานำเสนอในรูปแบบของ “ศาสตร์” ที่เป็นเหตุผลที่ทนต่อการพิสูจน์ทดลอง และเป็นการเหลียวกับมุมมองของเก่าที่เราสัมผัสมาตั้งแต่เล็กในเชิงวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชาวพุทธไทยด้วยท่าทีที่เข้าใจและเข้าถึง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านชีวิตทัศน์ส่วนบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม

๑.๗.๓.๑ อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมที่เป็นสัจจะโดยธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นทั้งเครื่องมือในการศึกษาโลก ชีวิต เป็นเครื่องมือและกระบวนการคิดเชิงเหตุและผลในการจัดการกับปัญหาของมนุษย์เอง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการคิดแบบอริยสัจ ๔ ในพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรของพระพุทธศาสนา

ลักษณะทั่วไปของอริยสัจ ๔ ในพุทธธรรมที่น่าสนใจ คือ ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา^{๐๐} เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงยกย่อง^{๐๐} และประสงค์จะยกขึ้นแสดงเอง^{*} และเป็นวิธีคิดตามเหตุและผล เป็นการสาวจากผลไปหาเหตุ แล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ และที่สำคัญคือเป็นวิธีคิดที่ตรงจุดตรงเรื่องตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำต้องเกี่ยวข้องกับชีวิต และการแก้ปัญหาชีวิต^{๐๐} พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตฺโต) ได้สรุปคุณค่าของอริยสัจไว้ ๔ ประการ^{๐๐} คือ

๑.เป็นวิธีการแห่งปัญญา

๒.เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนเอง

๓.เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน

๔.เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่คิดเนื่องอยู่กับชีวิต หรือเป็นเรื่องของชีวิตแท้ ๆ

ดังนั้น เมื่อนำมาปรับใช้ในการบริหารจัดการสมัยใหม่ซึ่งเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ให้ความสำคัญแก่การปฏิบัติ^{๐๐} ซึ่งการจัดการทรัพยากรก็มีลักษณะเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

^{๐๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๐/๓๔๙.

^{๐๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๔/๖๗.

^{*} สามุกกัณฺฐิการธรรมเทศนา คือเทศนาที่ทรงเชิดชู หรือทรงยกขึ้นแสดงเอง.

^{๐๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๖๘๒.

^{๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒๐.

^{๐๐} พูนลาภ แก้วแจ่มศรี, “การจัดการเชิงพุทธ : สรรวจปรัชญาและแนวคิดสำหรับการจัดการสมัยใหม่”, **วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖).

๑.ขั้น กำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) เป็นการวิเคราะห์ปัญหา ได้แก่ การศึกษาความเป็นจริงของสภาพการของพุทธศาสนาในด้านทรัพย์สิน ทั้งบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองเป็นต้นอย่างเข้าใจถึงธรรมชาติของสังคมพระพุทธศาสนา

๒.ขั้น ตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) เป็นการค้นหาสาเหตุของปัญหาโดยเฉพาะ รากฐานของปัญหา เช่นการได้มา การดูแลรักษา การเปลี่ยนแปลงทางด้านการบริหารจัดการของภาครัฐ เช่น การออกกฎหมายที่มีผลกระทบต่อทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา หรือ องค์การสงฆ์ขาดองค์ความรู้ หรือขาดการใส่ใจต่อมูลฐานของปัญหานั้น เป็นต้น

๓.ขั้น ทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) เป็นการกำหนดเป้าหมาย กำหนดแนวทางที่จะหลุดพ้นหรือขจัดปัญหาในการดำเนินกิจกรรมทางการบริหารจัดการด้านทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา โดยการเก็บบทเรียนจากความบกพร่องภายในองค์กร เช่น พ.ร.บ กฎ ระเบียบ หรือวัฒนธรรมขององค์กรเป็นต้น ยังขาดการศึกษา ปรับปรุงและพัฒนาให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

๔.ขั้น วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค) เป็นการหาวิธีการจัดการสาเหตุของปัญหา เพราะเมื่อรู้ทั้งปัญหา สาเหตุ และเป้าหมายที่เป็นภาวะของความสิ้นปัญหา แล้ว มรรค หรือกระบวนการในการจัดการกับปัญหาก็ย่อมเผยแสดงให้เห็นอยู่ในตัว ทั้งจากประสบการณ์ที่ผิดพลาดล้มเหลว หรือ ความสำเร็จที่เคยมีมาในการเอาชนะปัญหา และบทเรียนจากข้อมูลที่รวบรวม สรุปไว้เป็นองค์ความรู้ โดยเฉพาะรูปแบบในการบริหารจัดการทรัพย์สินที่พึงประสงค์

๑.๗.๓.๒ หลักการบริหารในพุทธศาสนา เป็นเรื่องของพระธรรมวินัย ที่แสดงถึงธรรมาภิบาลแนวพุทธ ซึ่งในหนังสือเรื่อง มณีแห่งปัญญา^{๐*} กล่าวถึงผู้มีคุณลักษณะของผู้บริหาร ที่มีธรรมาภิบาล ที่ปรากฏในพุทธปิปปณิกสูตร ดังนี้

๑. จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill
๒. วิฐุโร หมายถึง จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านตรงกับภาษาอังกฤษว่า Technical Skill

^{๐*} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **มณีแห่งปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

๓. นิสสยสัมปันโน หมายถึง ฟังพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Human Relation Skill

ส่วน คำว่า “ธรรมาภิบาล” หรือ “good governance” เป็นศัพท์ที่พัฒนามาจากคำว่า “good government” ซึ่งแนวคิดดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยได้รับแนวความคิดเรื่อง ธรรมาภิบาล (good governance) โดยได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยระเบียบนี้กำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐ ดำเนินการบริหารจัดการโดยยึดหลักการ ๖ หลัก คือ ๑.หลักนิติธรรม (the rule of law) ๒.หลักคุณธรรม (morality) ๓.หลักความโปร่งใส (accountability) ๔.หลักความมีส่วนร่วม (participation) ๕.หลักความรับผิดชอบ (responsibility) ๖.หลักความคุ้มค่า (cost – effectiveness or economy)

๑.๗.๓.๓ การบริหารจัดการตามหลักพระธรรมวินัย

ผู้วิจัยได้ยกแนวการบริหารจัดการตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นเรื่องของการบูรณาการหลักธรรม และหลักวินัยมาใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ เช่นเรื่อง มหาปเทศ ๔ อย่าง^{๐๐}โดยสรุป คือ การยกข้ออ้างหรือหลักฐาน ๔ คือ

๑. พุทธาปเทศ (ยกเอาพระพุทเจ้าขึ้นอ้าง)
๒. สังฆาปเทศ (ยกเอาพระสงฆ์ขึ้นอ้าง)
๓. สัมพหุสัถเถราปเทศ (ยกเอาพระเถระจำนวนมากขึ้นอ้าง)
๔. เอกเถราปเทศ (ยกเอาพระเถระรูปหนึ่งขึ้นอ้าง)

และหลักการบริโภคปัจจัย ๔ ซึ่งมี ๔ อย่าง^{๐๑}ได้แก่

๑. ไถยบริโภค (บริโภคอย่างขโมย)
๒. อธิยบริโภค (บริโภคอย่างเป็นหนี้)
๓. ทายัชชบริโภค (บริโภคอย่างเป็นผู้รับมรดก)
๔. สามียบริโภค (บริโภคอย่างเป็นเจ้าของ)

ส่วนหลักการจัดการในพระวินัย เช่นเรื่อง อธิกรณ์ และอธิกรณ์สมณะนั้น เป็นระบบการพิจารณาเหตุการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นมา แล้วสงฆ์ต้องบริหารจัดการให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ซึ่งมี

^{๐๐} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๑๓/๑๔๔, อ้างใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑) หน้า ๑๒๙.

^{๐๑} ที.ม. (บาลี) ๑/๑๑๓/๑๔๔.

ลักษณะคล้ายกระบวนการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคดีความเรื่องร้องเรียน และการละเมิด
ทั้งบทพระบัญญัติและกฎหมายบ้านเมือง โดยจะใช้เป็นหลักประกอบในการทำวิจัยต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ได้เข้าใจถึง แนวคิด เรื่องการบริหารจัดการศาสนสมบัติในคัมภีร์ทาง
พระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ทำให้เข้าใจถึง ความสำคัญ ปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางการบริหาร
จัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเทศไทย

๑.๘.๓ ทำให้ได้แนวทางและรูปแบบ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติ
วัดเพื่อความโปร่งใส และเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน